

ФІЛОСОФІЯ ПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ФОРМАТІ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Микола КРАВЕЦЬ

Copyright © 2010

Актуальність суспільної проблеми. Дослідження присвячено актуальній проблемі, розв'язання якої зачіпає політичну сферу суспільного розвитку, що у XXI столітті стає визначальною у форматі розвитку інформаційного соціуму. Автор обґрунтовує тезу про особливу значущість вхідних і вихідних координат політичної діяльності для визначення головних пріоритетів суспільного розвитку в умовах сучасних глобальних викликів. У роботі послідовно проводиться думка про те, що у структурі діяльності інформаційного суспільства приховані способи розв'язання нових проблем, з якими зустрівалося людство на перетині століть.

Мета дослідження – вироблення узагальнювального підходу до аналізу політичної діяльності, котра притаманна інформаційному суспільству як особливому самостійному феномену сучасної наукової парадигми світового розвитку. Його **головним завданням** є виявлення суспільно-політичних чинників, на тлі яких відбувається розвиток і формування нової структури інформаційного суспільства у XXI столітті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як зазначає В. Воловик, дослідницькі пошуки у сучасній вітчизняній науці тяжіють до “поліфонії..., замішаній на еkleктиці” [1, с. 3], що гальмує розвиток українського суспільства. Водночас “нове тисячоліття, яке утверджується, інтенсифікує інтелектуальні пошуки людства, спонукає до переосмислення історії, колишніх досягнень і суперечностей, сьогоденних реалій, причому не лише для того, щоб остаточно поставити всі крапки над “і”, але насамперед з метою формування теоретичного образу того єдиного і невідворотного майбутнього, яке наближається”, – справедливо зауважують Л. Губернський, В. Андрущенко, М. Михальченко [2, с. 3].

Структура політичної культури – це каркас, що виявляє усе стійке в ній, показує взаємодію окремих ланок та зміни, що викликані цією взаємодією. Вона зберігає цілісність явища, спонукає утворення нових її ознак та якостей. Структура, як зауважував Н.Ф. Овчинников, забезпечує збереження системи, і тому вона залишається відносно постійною, зберігається у мінливому існуванні речей.

У філософській літературі останнього часу зросла увага до структури політичної культури як особливого суспільного феномена. Певний статус самостійних, тією чи іншою мірою філософськи осмислених, напрямків зазначеного змісту кількісно набули близько тридцяти. Виокремлені, зокрема, і такі види, як правові, управлінські, міжнародні складові політичної культури. Серед них найбільш вивченою є управлінська політична діяльність. Принагідно зазначимо, що поняття про діяльність як про особливу філософську категорію було обґрунтоване у 80-их роках XX століття.

Очевидно, що розвиток знань спричинює більш повне освоєння дійсності, а політична діяльність набуває відмінних форм і наповнюється новим змістом. Уже сьогодні відносно самостійні види політичного вчинкового діяння, які, своєю чергою, охоплюють низку підвидів, створили масив, який потребує нових наукових підходів, зорієнтованих на більш глибокий аналіз сучасних політичних реалій. У такій ситуації закономірно допустити, що методологічно плідним буде вивчення не конкретних формовиявів політичної діяльності, а того, як у ній виникає нова якість, які витоки її зростання, на чому ґрунтується поява її нових видів, яким чином твориться нова структура?

Оскільки зміна людської діяльності взагалі і політичної зокрема зумовлена зміною форм суспільної практики людей, то певні форми останньої (передусім діалектика практичної

участі індивідів у політиці і пізнанні соціуму) приводить у кінцевому підсумку до розвитку конкретно-історичних властивостей і типів соціалізації людської індивідуальності, особливостей її утвердження у політиці та до зміни потреб, інтересів і цілей власної життєдіяльності. Так, власне, виникають різні види політичної діяльної участі, що уможливають адекватне розуміння законів політичного повсякдення, глибше пізнання самого себе як суб'єкта політики. З одного боку, політична діяльність є основою пізнання політики, з іншого – останнє характеризується відносною самостійністю, у якій проявляється специфіка суб'єкта-діяча, його творча активність. Пізнавальні і практичні складові ставлення такого суб'єкта до об'єкта впливу – головна характеристика розвитку будь-якої діяльності, у тому числі й політичної.

Серед небагатьох видів діяльності саме політична на початкових етапах свого становлення здійснюється як добре усвідомлена, що передбачає деякий план її організації, наступності окремих дій. Часто вона постає як глибоко осмислена потреба. Наприклад, праця інженера існує давно, але лише в останні століття вона виділяється як специфічний вид людської діяльності. Розвиток інженерної практики вимагав її системної організації, вивчення притаманних їй явищ, розробки адекватних критеріїв функціонування. Аналогічне стосується екологічної діяльності: захоплювана раніше практичними потребами збереження навколишнього середовища (водні ресурси, ліси, земельні угіддя тощо) для забезпечення життя окремих індивідів, вона перетворилася у метадіяльність усвідомлених устремлень мільйонів людей планети Земля.

Водночас діяльність є філософською категорією, що має певну структуру, в якій щонайперше виділяються вихідні мотиви, цілі і завдання, що усвідомлені як необхідність певного вчинання. Відтак й усвідомлення політичної діяльності як виду завжди передбачає осмислення її нагальності на рівні внутрішніх рушійних сил. Так, скажімо, усвідомлення важливості освоєння повітряного простору спонукало розвиток реактивних двигунів, ракетобудування, що й спричинило появу космічної діяльності. Отож, лише на певному етапі розвитку діяльності і за певних умов виникає доцільність виявлення її структури, переходу від практико зорієнтованого її функціонування до цілеспрямованого використання нових властивостей, які постали як інтеграль-

ний результат і водночас як більш досконалий спосіб освоєння і перетворення дійсності.

В умовах інформаційного суспільства діяльність, її зміст і структура, а відтак і притаманні їй соціальні функції нестатичні. Тому їх методологічний аналіз має розкривати існуючі основоположні взаємозв'язки явищ у динамічній єдності пізнання і перетворення матеріальної дійсності. При цьому закономірно виникають ситуації, коли традиційні форми управління стають неефективними. Натомість урахування динаміки структурних компонентів може дати очікуваний результат. Загалом сутнісне пізнання політичної діяльності є відображенням процесу перетворення дійсності на основі соціально значимих цілей. Через формування останніх, що співвідносяться із внутрішніми і зовнішніми факторами спричиненого діяння, визначається "бажане" як соціальний чи політичний проект у майбутньому стані розвитку продуктивних сил, матеріально-технічної бази, суспільної свідомості тощо.

Нині, поруч з традиційним розумінням політичної діяльності, зорієнтованої певними ідеалами, відбувається становлення її нових пріоритетів і форм організації як самостійних напрямків у науці і суспільному повсякденні. Поява нових видів такої діяльності якісно змінює її зміст, уможлиблює нові форми її організації, до яких належать комплексні підходи, спрямовані прогнози, соціально значущі проекти, цільові дослідницькі програми, ефективні соціотехнології. Не дивлячись на різноманітність і складність змісту нових видів політичної діяльності, під час методологічного аналізу їх доречно розглядати у двох основних аспектах – структурно-організаційному та діяльнісно-цільовому. При цьому узагальнена структура соціально зорієнтованого цільового завдання охоплює базові знання, методологічні принципи, спрямовувальні тематизми, засадничу гіпотезу, науковий результат. Основоположні знання політичної діяльності не є суто теоретичними. В них, поряд з ідеальними уявленнями, наявне історичне тло чи історичний контекст розвитку політичної культури, традиції наукових шкіл та інструментальна база. Методологічні принципи названої діяльності визначають характер розгортання засадничих знань і тип згортання нового знання у процесі їх збагачення. Чим вищий рівень освоєння дійсності, тим більший вплив указаних принципів на структуру політичної діяльності. Сутнісно рівні діяльності відображають ступінь

розвитку та організації продуктивних сил і соціальну орієнтацію суспільного потенціалу.

На кожному з рівнів політичної діяльності узагальнюються її результати, а отримані висновки набувають статусу завдань, що впливають з усього актуально досягнутого. Їх оптимальне вирішення можливе на основі врахування можливостей інформаційного суспільства і соціально-економічного прогресу загалом. Реалізувати формулу успішного політичного управління можливо тоді, коли обрана тактика розв'язання невідкладних політичних проблем буде долучати соціально усвідомлену політичну діяльність і науково обґрунтоване управління. В такому ракурсі аналіз компонентів структури політичної культури уможливить узагальнення окремих знань у цій галузі, виявлення найефективніших шляхів формування та удосконалення стилю роботи, вироблення сукупних знань про політичну культуру в часопросторі інформаційного суспільства і формулювання чітких рекомендацій щодо її організації, формування, саморозвитку.

Сьогодні є підстави констатувати наявність активного пошуку оптимальних шляхів розвитку всіх сфер суспільного життя. На початку ХХІ століття політична діяльність виявилася спричиненою особливостями розвитку інформаційного суспільства, у якому вона відтепер “відбувається на основі послуг, котрі надаються при допомозі інформаційних технологій і технологій зв'язку” [3, с. 3]. Знання свого майбутнього і перспектива власного буття стали визначальними у повсякденні народного загалу. Це сприяло тому, що одночасно величезні маси людей стають політично активними, наприклад: формування антиглобалістського руху (1988–2000 роки), масові виступи молоді у Франції (2006) та соціальні протести у Греції (2009–10 роки).

Таким чином, знання координат вихідного і кінцевого пунктів політичної культури за нових інформаційних умов і можливостей потрібне для того, щоб виокремити головні політичні пріоритети, визначити, де знаходяться першоджерела всезростаючої кількості соціальних та інших проблем. Зазначимо, що знання сутнісних чинників, які гальмують чи прискорюють незвичні для повсякденного буття процеси, ще не гарантує швидкого соціального руху-поступу вперед. Існує ще одна, відносно самостійна, група питань, які можуть бути складнішими, ніж окреслення проблеми у її сутнісному вимірі. *Завдання полягає в тому, щоб виробити механізм переходу від однієї*

інформаційно-політичної моделі до іншої. При врахуванні всіма ланками політичного управління нової інформаційної ситуації, знання координат політичних діянь дає змогу обґрунтувати ті пріоритети, що у своєму розвитку дозволяють “оминути глобальні небезпеки” завдяки “зростанню політичної активності людей” [4, с. 175]. Іншими словами, політична діяльність соціуму в інформаційному суспільстві стає для політичної еліти не перешкодою, а елементом оптимізації політичних процесів. Однак перехід від науково-технічної до інформаційної моделі суспільства – це не стільки активізація особливостей форм буття, скільки формування розширеного мислення, становлення нової наукової парадигми.

Осмыслити і спланувати розвиток політичної діяльності означає насамперед створити сприятливу суспільну метрику для розвитку нової людини, яка буде у стані кваліфіковано і професійно змінювати як саму систему, так і створювати принципово нові основні засоби виробництва. У перспективі кожне наступне покоління матиме вищий духовний потенціал, буде фізично міцнішим, ніж попереднє. В іншому разі старі форми мислення будуть гальмувати нові результати, що містять інформаційні складові розвитку сучасних соціумів.

Чи володіє сучасна соціальна спільнота механізмами переходу від індустріального до постіндустріального – інформаційного – суспільства? І звідси похідне: чи володіє сьогодні наш політичний бомонд новими формами політичної діяльності? Методологічні питання такого переходу давно розробляються як за кордоном, так і українською наукою у рамках існуючих в Україні суспільно-політичних течій. У країнах розвинутої демократії відпрацьовані питання стратегії і тактики зазначених соціальних переходів. Система суспільних відносин, що існувала в Україні до кінця 80-х років ХХ століття, була сформована ще в 30-ті і не потребувала соціального замовлення на свою реорганізацію. Це не означає, що у даному напрямку українські вчені не працювали взагалі. Відомі праці, де ці питання були поставлені як з філософської, так і з економічного та політичного поглядів. На сьогодні названа соціально-політична парадигма принципово змінилась і зводиться до низки детермінант, що передбачає переходи від однієї системи розвиткового функціонування до іншої за умов демократичного управління суспільством, багатопартійної системи, наявності ринкових відносин, відсутності єдиної ідеоло-

гічної догми, пріоритету загальнолюдських цінностей та ідеалів.

Закономірно, що за окреслених умов у науковців, політиків, широких кіл громадськості сформувалося декілька стратегічних поглядів на політику, політичну діяльність, шляхи досягнення перспективних завдань демократичного розвитку України у Європейському інформаційному просторі. Це щонайперше стрибкоподібний перехід до європейських форм соціально-економічних відносин і формування політики та політичної культури на основі діяльності Євросоюзу, запровадження чинних інновацій європейського ринку. Вочевидь за зовнішньою привабливістю цей підхід має істотні недоліки. На відміну від сформованого і передбачуваного у перспективі капіталістичного ринку, український (звісно, через дію великої кількості часто протилежних детермінант) почасти є непередбачуваним, тому такими реально постають не лише економічні, а й політичні його наслідки. Тому певний консерватизм у політиці на першому етапі входження у європростір стає не слабкою, а сильною її стороною. Тим більше, що сьогодні зрозуміло, що тільки стабільність в усіх сферах суспільного виробництва, а не всього лиш в економічній, виступає гарантом успішного функціонування оновленої української політичної еліти. Отож без переходу до якісно вищого рівня політичної діяльності українське суспільство не може у повному обсязі розв'язати завдання свого демократичного розвитку. Вузлові концептуальні компоненти такого переходу з певним наближенням можна окреслити уже сьогодні. По-перше, цей перехід розтягнеться на роки. По-друге, він може бути регульованим, де важливою є стабільність у соціально-економічному житті. По-третє, перехід неможливий лише в одній політичній сфері, якщо не буде його синхронна дія в інших. По-четверте, радикальні зміни у політиці треба узгоджувати із системою змін в усьому суспільному житті. По-п'яте, аналізований перехід до нового рівня політичної діяльності повинен бути адекватним сукупній діяльності усіх політично-громадянських сил суспільства.

Описаний підхід обстоюється сьогодні як сучасною науковою парадигмою, так і самою структурою політичної культури, функціонуванням її складових у часопросторі формування інформаційного суспільства. Приємно констатувати, що політична культура сучасних європейських демократій, у тому числі в певному сенсі й українського суспільства, що

характеризується змістовно відносною і формально абсолютною самостійністю, дозволяє провести аналіз її структури та виробити рекомендації на довгострокову перспективу. При її розгляді як відносно замкнутої системи слушно виокремити групу вхідних і вихідних параметрів, що дають змогу вчасно внести зміни у перебіг демократичного державотворення, забезпечують певний запас соціальної стабільності та зосереджують політичний потенціал для розв'язання непередбачених проблем.

При цьому на кожному етапі політичної діяльності виникає визначальна базисна ланка, функціонування якої забезпечується сукупною взаємодією усіх компонентів структури. Потреба у такій ланці політичної культури зріє завчасно, але для реалізації процесу потрібні глибокі зміни у самій діалектиці цих структурних компонентів. Наприклад, оптимізація функціонування координат політичної культури виникла в епоху науково-технічної революції в кінці ХХ століття, але їх реалізація стала можливою лише при досягненні кількома країнами певного соціально-політичного ресурсу. Або значущість інформації та каналів її передачі усвідомлювалась давно, однак лише на рубежі століть інформаційний потенціал перетворився у безпосередню продуктивну і політичну силу.

Сьогодні в усіх сферах суспільного повсякдення виникає потреба поставитися до політичної діяльності як до складової сучасної політичної культури, тобто як до чогось позитивно очікуваного, як світлого майбутнього, котре процесно може бути скореговане і завчасно скероване, але ще не реалізоване як конкретний план чи програма дій. Незважаючи на чисельність і складну взаємодію нових компонентів, їх методологічний аналіз доречно розглядати порівнево.

До першого рівня відноситься така політична діяльність, в основі якої наявні програми глобальної політичної орієнтації. Їх реалізація передбачає існування соціально зумовленої, географічно широкої, комплексної політичної проблеми, яка пов'язана з інформаційними мережами багатьох країн та народів. Остання повинна зберігати "прозорість" орієнтації осіб та їх груп при організації пошуково-конструктивної діяльності у її перспективному вирішенні. В теоретичному аспекті при осмисленні інших ступенів політичної культури відбувається формування і нових наукових парадигм, а в практичному – виробляються та освоюються технології її реалізації.

До другого рівня належить політична діяльність, для втілення якої потрібна структурна реорганізація засадничих уявлень. Перехід від емпіричних знань про останню до свідомого і цілеспрямованого окреслення фундаментальних характеристик визначає перспективу глобального розвитку політичної культури через нові її компоненти, що стають вирішальними у третьому тисячолітті. Ці нові компоненти політичної культури будь-якого суспільства фіксують сукупні уявлення про об'єкт дослідження. При цьому досягнення політичних цілей відбувається шляхом розв'язання проблемної пізнавальної ситуації, яка є не черговим епізодом, а початком становлення якісно вищого політичного мислення і досконалішої політичної діяльності. Відбувається пошук нових умов розвитку суспільних відносин, адекватних прогнозованому рівню політичної культури.

До третього рівня відноситься такий тип політичної діяльності, у межах якого реалізуються групи конкретних цільових досліджень і програм, де широко використовуються нові методики, ідеї обхідного аналітико-синтетичного мислення. Якісний підхід стає основою принципового розв'язання політичної проблеми, а сукупність загальнофілософських положень і методик із суміжних сфер формує стратегію пошуку прийняттого рішення-розв'язку, близького до оптимального у заданій системі соціальних координат.

До четвертого рівня належить той тип політичної діяльності, ядро якої становлять категорійні дослідження. Він відображає процес ефективного, всебічно прорефлексованого, цілеспрямованого політичного діяння. Його зміст спричинений потребою реалізації перспективних, імовірно значущих форм її функціонування. Саме цей тип політичної культури характерний для всебічного руху-поступу наукового прогресу, оптимального рівня співіснування компонентів соціотехносфери, усвідомлення місця людини у Всесвіті, державних утворень у світ-цивілізаційному розвитку сучасного людства.

Отже, опосередковано всі чотири рівні об'єднує цільова прогностична політична гіпотеза, у структурі якої наявні два контури: один з них спрямований на реалізацію цілей, другий – зворотній, пов'язаний з новими знаннями у її розвитку. В їх межах та з урахуванням попередніх теоретичних міркувань, основний акцент наукового аналізу політичної культури переноситься на динамічну групу координат, що визначають проміжні чи етапні її стани. Закономірно, що політична

культура сучасного європростору формується як сукупний сегмент соціотехносферного розвитку суспільства, який органічно задіяний в усі контексти буття і вимагає полісистемного підходу до його вивчення та конструювання.

1. *Воловик В.И.* Философия политического сознания. Монография. – Запорожье: Просвіта, 2006. – 264 с.
2. *Культура. Идеология. Особистість. Методолого-світоглядний аналіз / Губернський Л., Андрущенко В., Михальченко М.* – К.: Знання України, 2002. – 580 с.
3. *Європа на шляху до інформаційного суспільства. Збірник документів Європейської Комісії 1994–1995рр.* – Київ: АТЗ “Атлас”, 2000. – 176 с.
4. *Раздумья о будущем. Диалоги в преддверии третьего тысячелетия.* – М.: Политиздат, 1987. – 384 с.

АНОТАЦІЯ

Кравець Микола Степанович.
Філософія політичної діяльності у форматі розвитку інформаційного суспільства.

Проаналізований соціально-філософський зміст політичної діяльності у форматі розвитку інформаційного суспільства як важливої складової категорійного апарату ХХІ століття. Автор виділяє наукове та соціально-нормативне розуміння проблеми, розглядає його як два взаємодоповнювальні рівні розвитку сучасного постіндустріального суспільства.

Ключові слова: політична діяльність, методологія, діалектика, політика, соціум, інформаційне суспільство, філософія, постіндустріальне суспільство.

АННОТАЦИЯ

Кравець Николай Степанович.
Философия политической деятельности в формате развития информационного общества.

Проанализировано социально-философское содержание политической деятельности в формате развития информационного общества как важной составляющей категориального аппарата ХХІ века. Автор выделяет научное и социально-нормативное понимание проблемы, рассматривает их как два взаимодополняющих уровня развития современного постиндустриального общества.

Ключевые слова: политическая деятельность, методология, диалектика, политика, социум, информационное общество, философия, постиндустриальное общество.

ANNOTATION

Kravets Mykola.
Philosophy of Political Activity in the Format of Information Society.

In the article the socio-philosophical comprehension of political activity within the context of informative society development as an important component of category apparatus of ХХІ century is analyzed. The author investigates the scientific and socio-normative comprehensions of the problem as two complementary levels of development of modern postindustrial society.

Key words: political activity, methodology, dialectics, politics, society, informative society, philosophy, post-industrial society.

Надійшла до редакції 26.04.2010.